

SAVREMENA BH UMJETNOST U BORBI PROTIV „MRTVIH ZEČEVA“

Unutar bosanskohercegovačke savremene umjetničke produkcije, pored raznoraznih neartikulisanih političkih pluralnosti, ideoloških i socioloških prećutnih, javnih matrica i nedefinisanih stanja unutar sistema umjetnosti (ako sistem umjetnosti uopšte i postoji), postoje projekti i umjetnici koji svojim promišljanjem i djelovanjem artikulišu jednu ozbiljnu poziciju jednostavne ljudske normalnosti naspram svijeta svakodnevnog banalnosti, primitivizma i svih drugih oblika dobro nam poznatih „izama“. Ta pozicija je svojstvena duhu te nove buntovne generacije koja, iako traumirana ratnim djetinstvom, ne može da čeka bolja vremena, već hvata poslednje „vagone“ kojima bi se „prebacila“ do nekih ozbiljnijih evropskih kulturnih scena, priča i produkcija. To su ljudi i umjetnici odrasli pod eklektičnim masmedijskim uticajima „magičnog balkanskog“ folklor, MTV-a, turbo folka, nacionalističkih TV programa, ratne propagande, kao i konstantnim kako realnim tako i hiper realnim slikama proteklog rata. Iako su konstantno ograničeni na lokalne kontekste i izolovanost, oni znaju i osjećaju po *defaultu* kako treba da se konstruiše produkt umjetnosti u stanju totalne tranzicije, moralne bijede i medijske entropije. Ovakva produkcija može se teorijski i kritički sagledati aparatima koji se takođe koriste i u globalnoj umjetničkoj situaciji u stanju potpune nepreglednosti, poput Buriove „relacione estetike“ i „umjetnosti postprodukcije“ kao i Grojsove „umjetnosti u doba politike“, koje se zasnivaju na interdisciplinarnim i intertekstualnim raspravama posredstvom kojih pojave savremene umjetnosti mogu da se čitaju i tumače kao polja kulturoloških fenomena svojstveni stvarnosti savremenog masovno potrošačkog, medijskog ili čak našeg siromašnog, tranzicijskog društva. U sklopu ovih fenomena u vremenu fragmentarne hibridnosti, istraživački kontekst umjetnosti ili „umjetnost pod pritiskom“, se problematizuje i dekonstruiše kao kompletna i kompleksna promjena statusa umjetničkog djela. Ta legitimnost promjene statusa je vidljiva na recentnim kustoskim praksama kao i pitanjima šta su umjetnička djela danas na izložbama kada u skladu fragmentarne logike djela više ne mogu povratiti svoje izgubljeno jedinstvo.

Iako su svi ovi umjetnici školovani po „prastarom“ i prevaziđenom akademskom sistemu (po školskim programima iz pedesetih/šezdesetih godina XX vijeka), gdje se anatomija i crtež revnosno izučavaju do III godine studija, oni ko zna kako, izmiču zamkama kreiranja te fantomske para umjetnosti iz prošlosti i koriste sve dostupne metode i alate kako bi aktualizovali i konceptualizovali svoje ideje u nekom novijem mediju. Vrlo je važno napomenuti da se ovdje ne radi o „buržujskim“ umjetnicima, ili određenije - djeci bogatih roditelja, već naprotiv poslednjim „endemskim vrstama“ srednje klase bivšeg sistema, koja lagano izumire. Ovo nisu dadaisti koji su pobjegli u Švajcarsku (što ne implicira da neće, jer vrlo je moguće), već naprotiv ljudi koji su tu, ovde i sada i koji bilježe seizmografski sve afektacije koje ih se dotiču.

Kako danas uopšte promišljati i baviti se umjetnošću u državi „mrtvih zečeva“¹? Odgovor na ovo pitanje ne treba tražiti po nacionalnim muzejima i galerijama države koja u umjetnost i kulturu ulaže manje od 1% ukupnog budžeta, već po glavama mladih ljudi i kompjuterskim memorijama koje oni koriste u svom umrežavanju sa određenim sistemima umjetnosti van BiH. Istorija nas uči da je iza svake „velike“ umjetnosti uvijek stajala država, dok u državi „mrtvih zečeva“ iza umjetnosti u velikom broju procenata uvijek stoje „mrtvi zečevi“ naoružani šutnjom i prećutnim odobravanjem. Kada je Marks nekada davno rekao da

¹ Koristim pojam „mrtvi zečevi“ kao banalnu referencu na **Josef Beuys**-ov rad „*Kako objasniti umjetnost mrtvom zecu*“

ćemo jednog dana svi biti umjetnici nije uzeo u obzir sveopšto prisustvo odsutnih „mrtvih zečeva“. Ali umjetnost se ne mjeri prema tome koliko „mrtvih zečeva“ je shvatilo priču o umjetnosti, već koliko je umjetnika pokušalo da ispriča priču tj. da objasni umjetnost „mrtvim zečevima“. Reforma kulture, ili pak neka istinska nova kulturna strategija, u državi u kojoj je sve tako parcijalno i „uspješno“ reformisano, se nikada neće istinski desiti dok god umjetnik i intelektualac ćute, a arogantni „mrtvi zec“ ih „sluša“ sa prećutnim odobravanjem. Dakle osnovni problem je u tome da umjetnik ne smije da šuti, on mora da priča, priča, priča i priča iako ga „mrtvi zec“ ne sluša. Jer „*misao se pravi u ustima*“.² Taj paradoksalni momenat između umjetnika i „mrtvih zečeva“ jeste upravo stanje duhovnog monologa/dijaloga koje je svojstveno društvima u tranziciji. Umjetnost tranzitnih društava ne može biti ni lokalno marginalna niti globalno bitna, ona je u uvijek u stanju traženja i identifikacije same sebe, između lokalne fantomske prošlosti i neke „druge“ buduće nametnute okolnosti. Logično se postavlja pitanje kako savremenu umjetnost ili umjetnost uopšte približiti ljudima i „mrtvim zečevima“? Jedno od mogućih, ali banalnih rješenja je ubaciti umjetnost u medijsko polje (radio, tv, novine, web) pošto je u poslednjih dvadeset godina „mrtvi zec“ evoluirao u hiper medijsko biće. Međutim u ovakvoj državi časopisi za umjetnost i kulturu gotovo i da ne postoje (čast usamljenim primjerima i pojedincima), dok u dnevnim novinama kultura „zauzima“ nepunu jednu, a nekad jednu i pol stranicu. Televizijske kanale ne bih ni pominjao. Oni su takođe u službi „mrtvih zečeva“, a što se tiče radio stanica: *video killed the radio star*. Internet redovno koristi vrlo mali procenat populacije BiH što je svakako za pohvalu.

Kustoska koncepcija pri izboru umjetnika i radova zavisila je od mog personalnog afiniteta i relacija prema ljudima koje lično poznajem, koji su mi prije svega bliski po promišljanju, kao i njihovom na neki način „subverzivnom djelovanju“³ i mišljenju. Pošto sam takodje i umjetnik, a u ovom slučaju mi je povjerena uloga da kuriram izložbu, sasvim je moguće da je došlo i do nekih anomalija i abnormalnosti na relacijama kustos/umjetnik versus umjetnik. Odabrani su oni umjetnici koji do sada nisu bili puno zastupljeni, odnosno prezentovani u Banja Luci. Svi radovi su kritika i provokacija društvene „nerealnosti“ iz razloga što neki direktnije, a neki manje direktno obraćaju pažnju na „mrtve zečeve“. Upravo taj njihov odnos prema „mrtvim zečevima“ bio je presudan za selekciju radova. Ovakvu izložbu možemo označiti i kao dada-flux-pank događaj, zato što je ovakva izložba dovoljna sama sebi i publici koja je posjeti. Ona sigurno neće dovesti ni do kakvih bitnih pomaka, kako lokalno tako ni globalno, ali će možda ostati da lebdi u prostoru budućnosti kao označitelj jednog prošlog defektnog i politički iskonstruisanog vremena i prostora. Položaj iz kog sagledavam trenutnu situaciju (političku, umjetničku, postistorijsku) kao kustos projekta, jeste pokušaj da se pozicioniram, marginalno kao fluidni, (ne)stabilni identitet koji ne želi da stane ni na jednu stranu: ni „njihovu“, ni „našu“ ili neku „treću“, petu ...desetu. Ova izložba nije ništa drugo do poziv na dijalog i razgovor. Svi smo već umorni od monologa. Razgovarajmo. Jer „*misao se pravi u ustima*.“

² Citat Tristan Care str.98. – “Dada, istorija jedne subverzije”, Anri Berar, Mišel Karasu, IK Zorana Stojanovića, Novi Sad, 1998.

³ Takodje se postavlja pitanje kako u ovakvim sistemima išta može biti subverzivno, kad je ionako sve dozvoljeno!

Pokušaj dijaloga između **Umjetnika & Mrtvog Zeca**

Eksplikacije radova sa izložbe "**Savremena BH umjetnost u borbi protiv „mrtvih zečeva“**". Izložbu posvećujem mrtvom zecu.

START

Mrtvi zec: ?

Bojana Tamindžija: ...performans Bojane Tamindžije odnosi se na preispitivanje kako ličnih tako i kolektivnih identitetskih pitanja vezanih za nacionalno, državno, jezičko, ili pak bilo koje drugo ustrojstvo unutar države u kojoj su te simbolike i reprezentacije paradoksalno slične ili ako baš hoćemo i „različite“. Rad problematizuje i otvara problem postmodernističke slobode izbora identiteta i preispitivanja istorijskih, nacionalnih etniciteta koje autorka stavlja u kritičko groteskno polje apsurdna.

Mrtvi zec:?

Dragan Indjić: ... rad Dragana Indjića se grubo i paranoično-brutalno obraća državnim instancama i verbalno kritikuje i ismijava stanje unutar društva. Umjetnik iz svoje lične pozicije direktno govori „velikom bratu“ ne tražeći od njega ništa već, samo deskriptivno eksplicira zatečeno lično stanje i status.

Mrtvi zec: ?

Danijela Novaković: ...svojim neo postmodernim „bad painting“ slikarstvom kritikuje konstantno finansiranje, od strane države, ogroman broj besmislenih likovnih kolonija, čija produkcija ostaje u depoima nekih lokalnih i nebitnih, domova kulture, mjesnih zajednica i osnovnih škola. Takvo arhiviranje slikarstva koje ostaje u domenu akademizma s početka 20 vijeka danas tesko da kome treba, a takodje što je još bitnije, s takvim konceptom slikarstva kao dominantnog medija, se ne može izvoditi niti proizvoditi nova kulturna reforma ili čak strategija predstavljanja BH umjetnosti u nekim globalnim okvirima.

Mrtvi zec: ?

Igor Sovilj: ...video rad Igora Sovilja problematizuje političke odnose koji vladaju po stereotipima koji su duboko ukorijenjeni u društvima u tranziciji. Video afektivno kritikuje i simulira stvarnost i realnost malih gradića u BiH koji su zaboravljeni od strane „države“. Dodatak uz video je i imaginarni, tekstualni dijalog Hitlera i Sovilja, koji pokazuje koliko neke totalitarne i fašističke ideje mogu biti nevino zapakovane i sprovedene unutar navodnih demokratskih i višepartijskih sistema.

Mrtvi zec:?

Nela Hasanbegović svojim intimnim ličnim svjetlom, koje je okruženo i zarobljeno komadima „mraka“ postavlja pitanja ličnog odnosa umjetnika naspram sistema u kojem isti „koegzistira“ i radi. Iako svjetlo prodire fragmentarno, mrak ga stalno sječe i prekida njegovo konstantno proticanje, flux tj. normalnu aktivnost, širenja i osvjetljavanja. Ovakav medjuzavisni odnos „slobodnog“ mraka i „zarobljenog“ svijetla referiše na pojam ideje, istine, slobodne misli, koja uvijek uspijeva da pronađe put ka „drugosti“ kako god to bilo paradoksalno, nemoguće teško i neizvodljivo.

MIDDLE

Mrtvi zec:?

Nebojša Bumba: ...manipulacije Nebojše Bumbe nam nude jednu *imago* hiper realnost, unutar koje autor postavlja sebe, tj. svoje ja kao potencijalno latentnu šizoidnu ličnost, koja egzistira i djeluje u jednom paranoidno šizofreničnom društvu. Gdje se u ovakvim slučajevima provlači granica između simulacije i simulakruma. Šta je slika (stvarnost), a šta iluzija (metastvarnost). Ogledalnost i reprezentabilnost ličnog *ja*, *ego-a*, *id-a*. Šizofrenija i

kapitalizam, tj. anti-Edipovsko arhiviranje kapitala kao i arhiviranje značenja u sistemu koji prema Delezu sam reprodukuje svoje „granice“.

Mrtvi zec: ?

Lana Čmajčanin: ... svojim intimnim skulpturama, objektima, preispituje odnos savremene umjetnosti te je promišlja u kontekstu pogleda unazad, na ogromnu ideološku tradiciju i produkciju skulpture na prostorima Balkana. Njeni radovi odišu jednim čistim jednostavnim jezikom na kojima ona, slično kao „photoshop“ posterizacijom, originalno problematizuje tradicionalne i savremene relacije crteža i skulpture u kontekstu novih medija i digitalne paradigme. Njen rad nema potrebu da bude ideološki već je naprotiv, mikronarativno i veoma lično prisutan i dominantan.

Mrtvi zec:?

Mladen Bundalo se interaktivno poigrava stereotipima balkanskih „vještica“ i primitivnih vjerovanja koji su u paganskim mitomanijama svih naroda duboko ukorijenjeni u većini balkanske populacije. Iako svi vjeruju u svoje dominantne religiozne diskurse: pravoslavlje, islam, katoličanstvo, judaizam i sl.. često dolazi do hibridnog uplitanja ovakvih paganskih i marginalnih vjerovanja što svakako ni(je) za pohvalu. Sistemskom kritikom, ironijom, formama upitnika, intervjuja, formulara i medijskim djelovanjem putem interneta, e-maila, ovaj rad dobija na svojoj snazi i značenju, jer se upravo izvodi u masmediju u kome je taj problem i stvoren jednim dijelom.

Mrtvi zec: ?

Adela Jušić: ... svojim „narativom“ u videu i znakom pitanja u nazivu istog, objašnjava i prikazuje sav besmisao, paradox i ludilo jednog latentnog militarističkog sistema u kome je totalitarizam i interes određenih jedinki doveo do kolektivne paranoje i opšteg krvoprolića na svim stranama. Ona se retroaktivno, za ubuduće, kao i za sada, tu i ovde pita: „Kome treba drnč?“. Doživljaj traume iz djetinjstva i odnos lične memorije ka tom događaju, rezultirao je proizvodnjom rada koji odiše jednim čistim stanjem svijesti, koja poziva na dijalog, opomenu, upozorenje kao i problematizaciju vremensko-prostornih odnosa prošlog i budućeg spram neuništive i nesvakidašnje sadašnjosti i tuprisutnosti.

Mrtvi zec: ?

Dajan Špirić: ...kritički i humoristički sagledava odnose tri naroda, kao i odnose tri politička vrha unutar BiH. Svojim intervencijama u prostoru, ili „unutrašnjim emigracijama“ kako autor voli da ih zove, postavlja pitanja mogućnosti zajedničkog života u BH, te preispituje granice tolerancije i „nedijaloga“.

Mrtvi zec: ?

THE END

By Igor Bošnjak